

Ο διάλογος ως παιχνίδι εξουσίας

«Χώμα στο Χώμα» του Χάρολντ Πίντερ σε σκηνοθεσία
Ανδρέα Αραούζου και Στέλας Φυρογένη

Κάθε φορά που πρωτοσυναντούσα κάποιο έργο του Πίντερ, έλεγα «Αυτό μου αρέσει πιο πολύ απ' όλα». Είμαι αφοσιωμένη αναγνώστης και θεατής των πιντερικών κειμένων. Θαρρώ πως θα ήθελα πολύ να παρακολουθήσω μια διαδικασία ανεβάσματος ενός από τα έργα του, από το γέννημα της πρόθεσης, από το πρώτο ανάγνωση, ν' ακούσω την ανταλλαγή ιδεών, την τεκμηρίωση της ερμηνευτικής γραμμής, την επιλογή της στιλιστικής, να παρακολουθήσω το στήσιμο των σκηνών, την αναζήτηση του υποκριτικού τρόπου. Να δω σε ποιο στάδιο δουλειάς ο λόγος αποκτά τη μουσικότητα, σε ποια στιγμή η ατμόσφαιρα αρχίζει να παίρνει εκείνη την *rinteresque* απόχρωση. Ο όρος αυτός δημιουργήθηκε από τους θεωρητικούς του θεάτρου αφενός για να σημάνει τον τόσο δύσκολα προσδιοριζόμενο τρόπο γραφής του Πίντερ, αφετέρου για να αποτελεί πρόκληση για κάθε ερευνητή ή καλλιτέχνη, να τον γεμίσει με δικό του νόημα.

Το «Χώμα στο Χώμα» (*Ashes to Ashes*) που αυτές τις μέρες παίζεται από την Alpha Square στη Λεβέντειο Πινακοθήκη, είναι μικρής έκτασης κείμενο για δύο ερμηνευτές, ένα από τα τελευταία θεατρικά του Πίντερ, γραμμένο το 1996 και σκηνοθετημένο την ίδια χρονιά από τον ίδιο τον συγγραφέα. Είναι δείγμα ώριμης, αισθητικά ολοκληρωμένης, σοφής γραφής, όπου φαίνονται όλα τα συστατικά του όρου. Εδώ η ποίηση πηγάζει από τον πεζό, καθημερινό λόγο και τα γνωρίσματα της καθημερινής ομιλίας (οι επαναλήψεις, οι ασάφειες, οι αποσιωπήσεις, οι νύξεις, ο ελλειπτικός λόγος) αποτελούν στοιχεία αυτής της ποίησης και γεννάνε τον εσωτερικό ρυθμό που οι συντελεστές πρέπει να διαισθανθούν και ν' αναπαραγάγουν. Εδώ η μνήμη είναι η ουσία του διαλόγου των δύο προσώπων του έργου, το φαινόμενο που ως άλλος, θεατρικός Προυστ, ο Πίντερ διερευνούσε επίμονα. Εδώ ο διάλογος μετατρέπεται σε παιχνίδι εξουσίας, σε επιβολή ισχύος και ταυτόχρονα

σε τρόπο αντίστασης. Εδώ ο τραγικός απόηχος των γεγονότων που σημάδεψαν τον εικοστό αιώνα ακούγεται σαν υπόκωφη βοή κάτω από την επιφάνεια του λόγου.

Η Στέλα Φυρογένη και ο Ανδρέας Αραούζος επέλεξαν να ξεκινήσουν από την ψηλάφηση της γλώσσας του κειμένου, αναλαμβάνοντας τη μετάφρασή του. Ήταν σωστό, ήταν αναγκαίο να περάσουν από τον λαβύρινθο του έργου, να έχουν ίδια γνώση για τις παγίδες και στροφές του. Αποφάσισαν επίσης να αυτο... και αλληλοσκηνοθετηθούν, επιδιώκοντας, πιστεύω, να απολαύσουν πλήρως την άμεση, χωρίς μεσολάβηση τρίτου, επαφή με τον λόγο και την εμπειρία της διασταύρωσης της δικής τους υποκριτικής προσωπικότητας με το υλικό των ρόλων τους. Το σκηνικό της Ρέας Ολυμπίου τοποθετεί τους δύο ηθοποιούς σ' ένα διαφανή διάδρομο που χωρίζει το κοινό σε δύο μέρη. Τέτοια σκηνική λύση και εκφράζει την αγάπη του Πίντερ σε κλειστούς σκηνικούς χώρους και φέρνει τους Ντέβλιν και Ρεμπέκα αντιμέτωπους, χωρίς δυνατότητα διαφυγής, και - αυτό μπορεί και να το φαντάστηκα - μια ειρωνική μνεία στις μάσκες και αποστάσεις.

Σε επίπεδο ειρωνείας τοποθετώ και τον κήπο από γλάστρες στο βάθος, τονίζοντας ότι ψήγματα εβραϊκού χιούμορ του Πίντερ προβάλλουν αναπάντεχα σε πολλά από τα έργα του. Η χρήση της αμφιθεατρικής δομής της αίθουσας εκφράζει τη διαφοροποίηση στη θέση του καθενός από τα δύο πρόσωπα στον συγκεκριμένο διάλογο και στη σχέση τους γενικώς. Ως ενδυματολόγος της παράστασης, η Ρέα Ολυμπίου δίνει περισσότερες διευκρινίσεις του κοινωνικού και οικονομικού στάτους στη μορφή του Ντέβλιν παρά στη μορφή της Ρεμπέκα, το ελεύθερο και αόριστο κοστούμι της οποίας ταιριάζει στον υποκριτικό τρόπο της Στέλας Φυρογένη.

Πιστεύω πως αυτή ήταν η κοινή απόφαση των δυο συνδημιουργών. Ο Ανδρέας Αραούζος μάζευε τα πιο στέρεα κομμάτια από το διάλογό των δύο και έχτιζε

μια περσόνα που θα μπορούσε να υιοθετήσει και τόνο ανάκριτή, που θα μπορούσε να πάρει και απειλητικές διαστάσεις. Ο λόγος της Στέλας Φυρογένη έρρεε, η μνήμη της είχε τη ρευστότητα του νερού και η ίδια άλλαζε υποστάσεις σαν μια θαλασσινή θεότητα.

Μια μεγάλη παρένθεση. Τον Δεκέμβριο του 2017 στη Ρώμη γινόταν η απονομή του 16ου Ευρωπαϊκού Βραβείου Θεάτρου (ναι, υπήρχε και τέτοια ζωή κάποτε). Το Βραβείο απονεμήθηκε σε δυο εξέχουσες προσωπικότητες, δύο πασίγνωστους ηθοποιούς, τον Άγγλο Τζέρεμι Άιρονς και στη Γαλλίδα Ιζαμπέλ Ιπέρ. Στην επίσημη βραδιά της απονομής, οι βραβευμένοι, όπως το προβλέπουν οι παραδόσεις του θεσμού, παρουσιάζουν κάτι μικρό, κομψό, λαμπερό, γιορταστικό, τέλος πάντων. Οι δύο ηθοποιοί, σαν αληθινοί stars, χωρίς συμπλέγματα και αντιζηλίες, ένωσαν τις δυνάμεις τους και παρουσίασαν το "*Ashes to Ashes*" σε θεατρικό αναλόγιο. Και ξαφνικά η γκλαμουριά της βραδιάς εξαφανίστηκε και η ποιότητα του λόγου πέρασε μέσα από δύο σπουδαίες υποκριτικές προσωπικότητες και πλημμύρισε την αίθουσα. Ήταν πολύ διαφορετικά τονισμένο το κείμενο στη δική τους παρουσίαση. Ο Άιρονς έπαιζε άνθρωπο που απενωσμένα ψάχνει την αλήθεια για κάποιους δικούς του, πολύ προσωπικούς λόγους. Η Ιπέρ ήταν ηλεκτρισμένη, βρισκόταν σε άμυνα, απέρριπτε τις προσπάθειες του άνδρα της να ενώσουν το παρελθόν τους.

Τέλος παρένθεσης, ο σκοπός της οποίας ήταν να επισημάνουμε την ιδιαιτερότητα του θεάτρου του Πίντερ που επιτρέπει πολλές λύσεις των αινιγμάτων του, αν οι βάσεις της αισθητικής και της ιδεολογίας του τηρούνται. Στην παράσταση της Alpha Square οι βάσεις ήταν εκεί. Πιστεύω πως η υψηλή δυσκολία του εγχειρήματος έφερε στους συντελεστές φανερή εξαγνιστική χαρά, τη χαρά της κατάκτησης του στόχου. Ο οποίος όντως κατακτήθηκε.